

DOI 10.31558/2307-2318.2022.4.8

UDC 331.5:314:33

JEL: J24, J48, J68

Мищенко С.О.,

кандидат економічних наук, старший викладач,
ДВНЗ «Приазовський державно технічний університет»
ORCID 0000-0003-0946-9940
e-mail: sv.mishchenko.79@gmail.com

Капанова Л.Г.,

кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
<http://orcid.org/0000-0001-6014-9999>
e-mail: kapranova_l_g@pstu.edu

ІНКЛЮЗИВНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРУДОРЕСУРСНОЇ ВОЛАТИЛЬНОСТІ – ПІСЛЯВОЄННИЙ ПІДХІД

Статтю присвячено дослідженню проявів трудоворесурсної волатильності ринку праці України, на прикладі її східних регіонів (Донецької, Луганської, Запорізької областей) окреслено тенденцію вихідного (демографічного) індикатору загострення ситуації на ринку праці у післявоєнний час. Запропоновано організаційно-економічну модель регулювання ринку праці регіонів умовах трудоворесурсної волатильності у післявоєнний підхід, що ґрунтується на принципах інклюзивного розвитку регіонів.

Підкреслено, що регіональний розвиток ринку праці, як територіально-просторова цілісність, стає домінуючим фактором розвитку національного ринку праці України в умовах трудоворесурсної волатильності, оскільки визначає сукупність соціальних та економічних явищ, що обумовлюють регіональний розвиток економіки.

Зроблено висновок, що в умовах трудоворесурсної волатильності ринку праці України ефективно післявоєнне регулювання ринку праці є можливим за умов побудови концепту інклюзивного розвитку регіонів, що передбачає детальне прогнозне ресурсне обґрунтування, що підґрунтям для запровадження структурних реформ промислової економіки і перехід до нової моделі її зростання з індикаторами розвитку людського капіталу.

Ключові слова: регіональний ринок праці, трудоворесурсна волатильність, геодемографічні процеси, концепт інклюзивного розвитку

4 Рис., 0 Табл., 5 Літ.

Mishchenko S.,

Kapranova L.

INCLUSIVE REGIONAL DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF LABOR VOLATILITY - A POST-WAR APPROACH

The article is devoted to the study of the manifestations of the labor resource volatility of the labor market of Ukraine, for example, its eastern regions (Donetsk, Luhansk, Zaporizhzhia regions), the trend of the initial (demographic) indicator of the aggravation of the situation on the labor market in the post-war period is outlined. An organizational and economic model for regulating the labor market of regions in the conditions of labor resource volatility of the post-war approach based on the principles of inclusive development of regions is proposed.

It is emphasized that the regional development of the labor market, as territorial and spatial integrity, becomes the dominant factor in the development of the national labor market of Ukraine in conditions of labor resource volatility, as it determines the set of social and economic phenomena that determine the regional development of the economy.

It is concluded that in the conditions of labor resource volatility of the labor market of Ukraine, effective post-war regulation of the labor market is possible provided that the concept of inclusive development of regions is built, providing for a detailed predictive resource justification, which is the basis for the introduction of structural reforms of the industrial economy and the transition to a new model of its growth with indicators of human development capital.

Keywords: regional labor market, labor volatility, geodemographic processes, concept of inclusive development,

Вступ. Тривала трансформація національної економіки України, що відзначається незавершеними структурними реформами, наразі ускладнюється значними темпами скорочення обсягів національного трудового ресурсу, яке обумовлено регіональними відмінностями. Наслідком військових подій на території України є збільшенні міграційного відтоку населення, у тому числі населення працездатного віку, що суттєво погіршить ситуації на ринку праці.

Ринок праці в умовах трудоворесурсної волатильності стає новим індикатором регуляторної політики держави у післявоєнний період. Це обумовлюється тим, що ринок праці України розглядається не просто як елемент ринкової кон'юнктури, а і як складна соціально-економічна система, яка активно впливає на вибір рішень суб'єктами ринку праці щодо економічних намірів та інтенсивності трудової діяльності.

Як відомо, збалансування попиту та пропозиції ринку праці обумовлено територіальними, ресурсними та адміністративними регіональними відмінностями країни. Тому, однією з ключових в цих умовах стає вирішення проблем формування регіонального ринку праці в умовах трудоворесурсної волатильності для забезпечення економічного зростання держави.

Актуальним залишається питання необхідності формування власної моделі регіонального розвитку ринку праці України в умовах трудоворесурсної волатильності, де найважливішим питанням стає визначення геодемографічних особливостей території, які будуть впливати на процеси розвитку ринку праці. У зв'язку з цим існує об'єктивна потреба побудови гармонійної системи збалансування інтересів суб'єктів ринку праці щодо соціально-економічного розвитку України в умовах трудоворесурсної волатильності ринку праці.

Питання функціонування ринку праці та його регіональних особливостей розглядалися багатьма науковцями, серед яких можна виділити Д. Богиню, В. Брича, В. Васильченко, О. Гришнову, С. Калініну, А. Клименко, А. Колота, Е. Лібанову, Н. М. Ришняк, О. В. Чернявську та інших. Проте характерним є те, що трудоворесурсна волатильність на ринку праці визначена як істотний чинник, що здатний вплинути на динаміку макроекономічних показників у післявоєнний період. Все це зумовило вибір теми даного дослідження, визначило мету, послідовність викладення.

Мета статті – визначення післявоєнної регіональної моделі інклюзивного розвитку ринку праці України в умовах трудоворесурсної волатильності через сукупність інститутів, які регламентують відносини на ринку праці.

Результати дослідження. Розвиток ринку праці України у військовий час не є сталим, а криза породжена військовими подіями підкреслює тенденції щодо скорочення трудового ресурсу на національному рівні, як за кількісними, так і за якісними ознаками. Негативна динаміка формування національного трудового ресурсу в Україні поглиблюється стійким міграційним відтоком. Так чи інакше, соціально-економічний

розвиток післявоєнної України буде відбуватись на тлі трудоворесурсної волатильності ринку праці.

В умовах трудоворесурсної волатильності національного ринку праці України нагальні проблеми визначено базовим індикатором трудоворесурсної волатильності ринку праці (демографічний). Вплив демографічних детермінант на регіональний ринок праці є багатоаспектним, що значною мірою обумовлюється територіальними особливостями.

Отже, проблему розвитку ринку праці в умовах трудоворесурсної волатильності необхідно розглядати на регіональному рівні, що виступає основним та найбільш результативним рівнем, оскільки, орієнтований на регіональні потреби і обмежується національними інтересами.

В сучасних умовах, найбільш цікавим для дослідження стають східні регіони України, які мали потужний промисловий потенціал до початку військових подій. Можна констатувати, що найважливішою демографічною проблемою регіонів (Донецький, Луганський, Запорізький) є скорочення чисельності наявного населення, що стає українським негативним показником розвитку післявоєнного ринку праці (рис. 1).

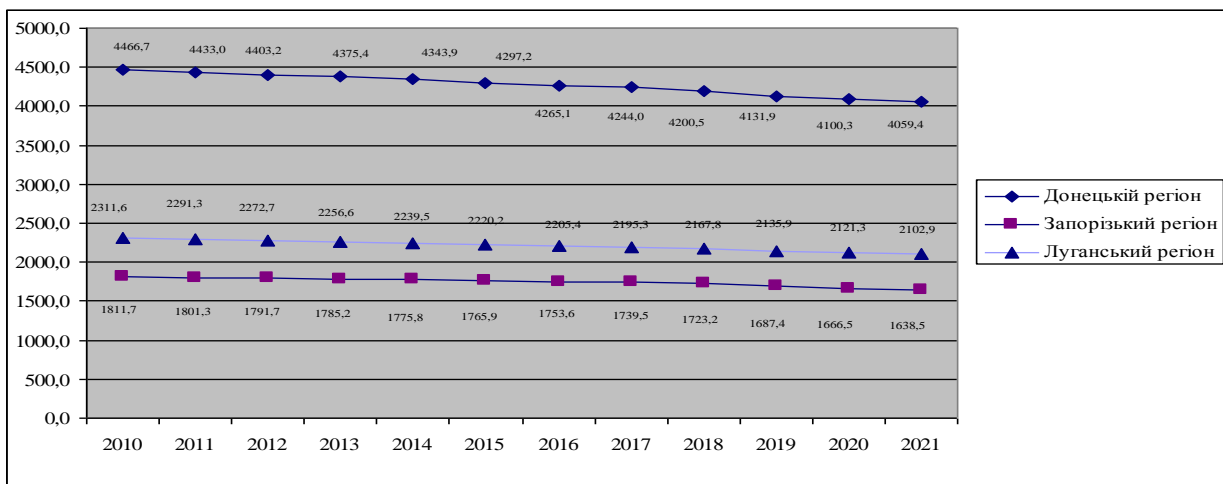

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення регіонів України у 2010-2021 рр., тис. осіб [5]

Водночас, очевидно, що за даними рис. 1 найбільша чисельність населення, упродовж 2010-2021рр., спостерігалась у Донецькому регіоні, найменша у Запорізькому регіоні. Отже, незважаючи на загальне скорочення чисельності населення у всіх регіонах, Донецький регіон належав до регіонів з найбільшою чисельністю населення, а отже, мав найбільшу частку трудового ресурсу до початку військових подій 2022 року.

Наразі такий обсяг населення, як базис трудового ресурсу, не можна визнати сильною стороною Донецького регіону, оскільки на території проведення активних військових подій реальні обсяги населення матимуть тенденцію до значного скорочення.

З вищевикладеного можна стверджувати, що нарощення обсягів населення в східних регіонах можливо за умов завершення військових подій та формування післявоєнної демовідтворювальної-регіональної стратегії.

Слід підкреслити, що без глибоких демографічних обґрунтувань складно визначити обсяг трудового ресурсу регіону та темпи його відтворення. Так, аналіз даних абсолютного природного приросту (скорочення) населення, представленого на рис. 2, упродовж 2010-2021 рр., дає можливість зазначити, що східні регіони України характеризуються тенденцією до сталого зменшення чисельності населення, що матиме ознаки загрозливого характеру для ринку праці у післявоєнний час.

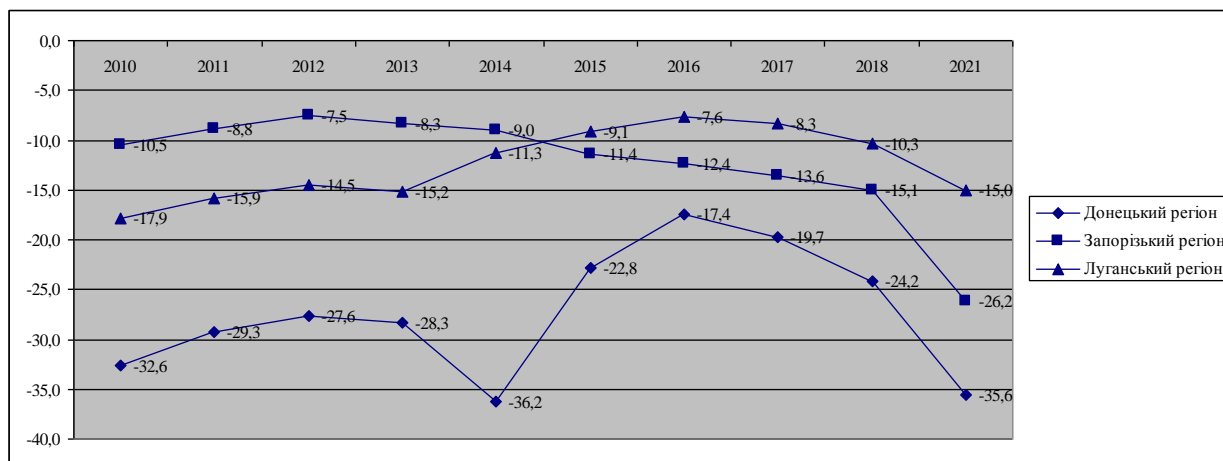

Рис. 2. Динаміка природного приросту (скорочення) населення регіонів України у 2010-2021 рр., тис. осіб [5]

Розглядаючи природний приріст населення зазначених регіонів України, варто підкреслити, що у Донецькому та Луганському регіонах після надмірного скорочення чисельності населення у 2014 р. відбувається позитивна динаміка до 2016 р. щодо різниці між кількістю живонароджених та померлих осіб у регіоні (рис.2.). Проте, не тривала позитивна динаміка підкреслює порушення демографічних процесів у регіонах.

Наведені дані стають свідченням низького рівня відтворення населення східних регіонів України, що негативно вплине на обсяги відтворення регіонального трудового ресурсу у перспективі.

Сучасний погляд на проблему регіонального ринку праці полягає також у визначенні міграційного руху, як посилюючого чинника трудоворесурсної волатильності ринку праці за вихідним (демографічним) індикатором (рис. 3)

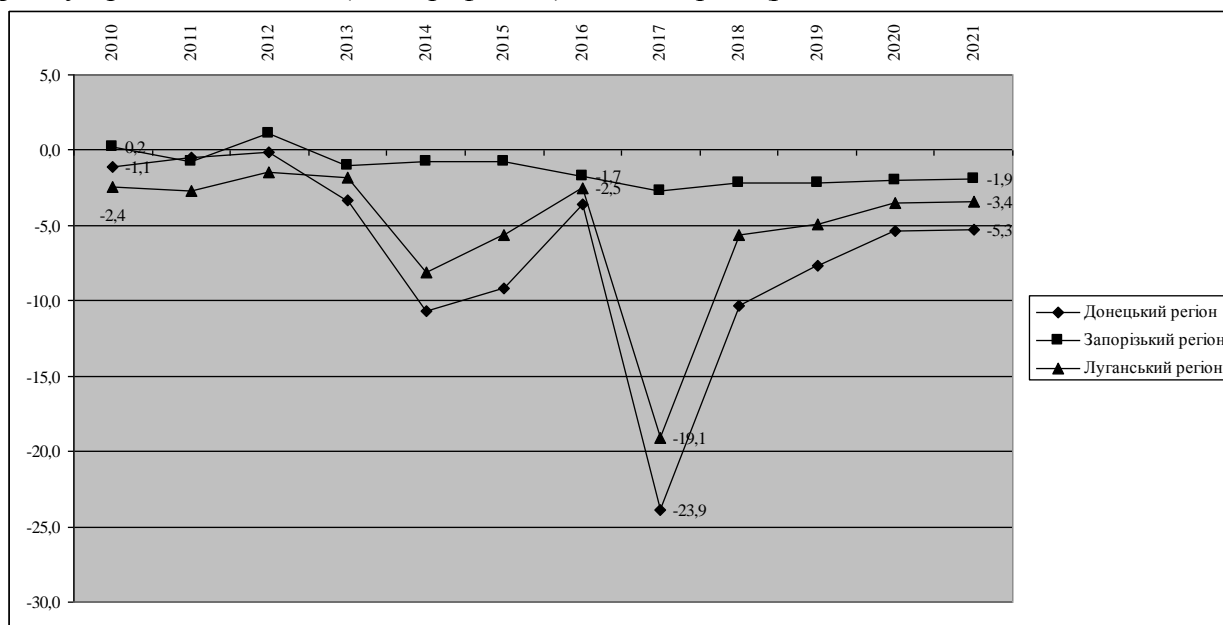

Рис. 3. Динаміка міграційного приросту (скорочення) населення регіонів України у 2010–2021 рр., тис. осіб [5]

Дані, представлені на рис. 3, стають свідченням збільшення міграційних рухів населення у Донецькому та Луганському регіонах, починаючи з 2014 р., де важливою характеристикою міграційних процесів цього періоду стає факт вимушеної міграції з причин ведення АТО (ООС) на території цих регіонів. Також, можна підтвердити

негативну динаміку до скорочення у Луганському та Запорізьких регіонах у 2017 р., що підкреслює недоліки державної міграційної політики.

Інтенсифікація міграції населення України після подій лютого 2022 року, зростання міграції за рахунок перетину західного кордону, спричинить подальше скороченню чисельності населення, у тому числі й населення працездатного віку. Імовірним прогнозом тенденцій регіонального розвитку ринку праці східних регіонів України стає незворотне скорочення трудового ресурсу. Такі тенденції мають реальні загрози для розвитку регіональних ринків праці східної частини України.

Слід підкреслити, що в умовах трудоворесурсної волатильності ринку праці, за вихідним (демографічним) індикатором, поступова трансформація тимчасової (внутрішньої) міграції у постійну (зовнішню) стане найбільш серйозною обумовленою небезпекою для регіональної економіки.

Отже пріоритетом післявоєнного регіонального розвитку повинна стати політика державного регулювання, що спрямована на стимулювання мігрантів до повернення на постійне місце проживання.

Ризики регіональних ринків праці України в умовах трудоворесурсної волатильності, що пов'язані з геодемографічними й міграційними процесами, потребують пошуку регуляторних важелів, які передбачають збільшення чисельності населення, насамперед працездатного віку.

Враховуючи територіальні відмінності демографічних та міграційних процесів можна запропонувати, що концепт регіональної моделі післявоєнного розвитку ринку праці України в умовах трудоворесурсної волатильності необхідно розглядати за принципом іклюдивності - прагнення залучення й інтегрування держави та суб'єктів ринку праці до процесу подолання трудоворесурсної волатильності на регіональному рівні (рис. 4).

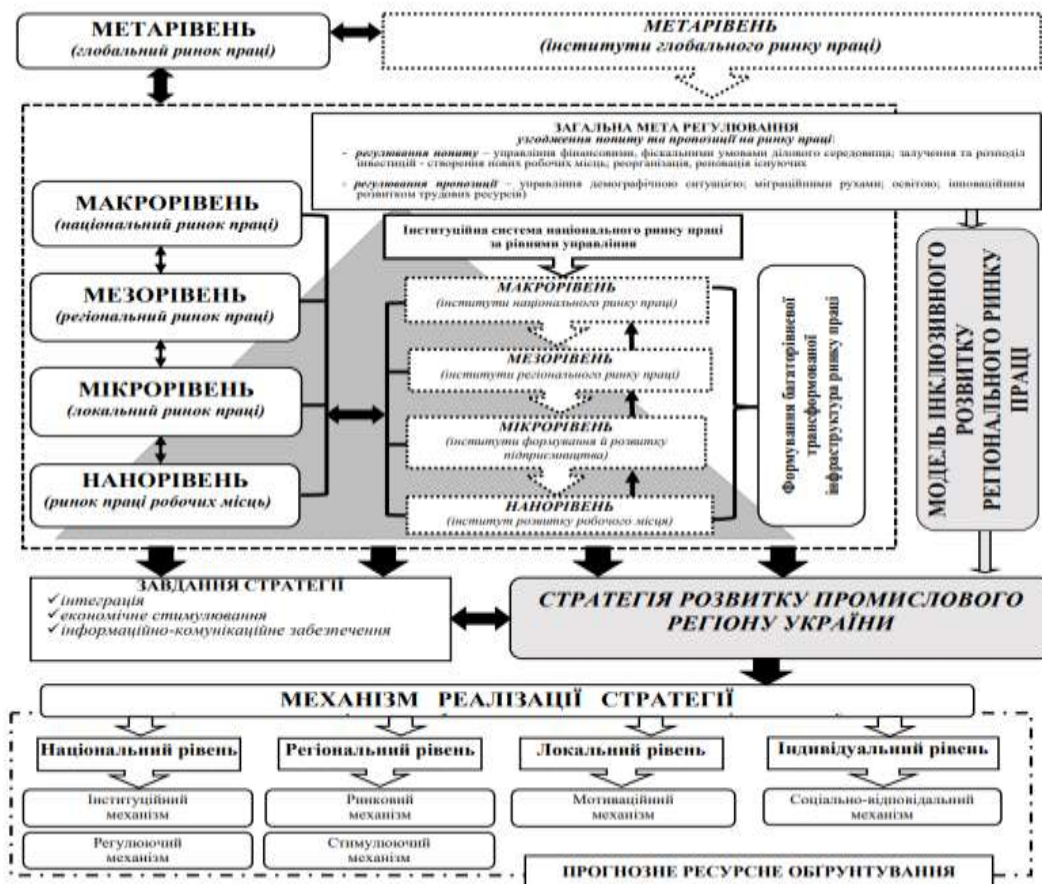

Рис. 4. Організаційно-економічна модель регулювання ринку праці регіонів у умовах трудоворесурсної волатильності післявоєнний підхід [2]

Представлена на рис. 4 організаційно-економічна модель регулювання ринку праці в умовах трудоресурсної волатильності має певні закономірності. Так, загальною метою післявоєнного регулювання ринку праці України в умовах трудоресурсної волатильності стає узгодження попиту та пропозиції на ринку праці, що базується на створенні та вдосконаленні ринкової інфраструктури та стимулюванні реального сектору економіки.

Організаційно-економічна модель виражена інституційною системою, що має ієрархічну підпорядкованість (макрорівень, мезорівень, макрорівень, нанорівень), де ініціювання загальної мети здійснюється завдяки реалізації притаманних певному рівню функцій у просторі з урахуванням принципів розвитку глобального ринку праці.

Вертикально-інтегрований механізм з використанням регіонального-трудоресурсного підходу здатний сформувати багаторівневу трансформовану інфраструктуру ринку праці. В свою чергу, загальна мета післявоєнного регулювання регіонального ринку праці України стає орієнтиром для побудови моделі інклюзивного розвитку регіонального ринку праці у післявоєнний період.

Потенціал та конкурентоспроможність держави є похідним від конкурентоспроможності її окремих територій, що входять в її склад, у зв'язку з тим, що ресурси і фактори виробництва, людський і соціальний капітал, умови для ведення бізнесу локалізовані на регіональному рівні, території де живуть і працюють люди, де здійснюють безпосередньо свою діяльність підприємства, установи, організації. Сучасна економіка підкреслює, що глобальна конкуренція між країнами зводиться до конкуренції між окремими регіонами. Отже, регіон є одиницею глобального економічного простору, що набуває стратегічного значення для розвитку національної економіки.

Як локомотив національного розвитку регіони формують власну стратегію розвитку, з першочерговим акцентом на розвиток промисловості, як потужного інструмента довгострокового соціально-економічного регіонального розвитку.

Приходимо до висновку, що подолання трудоресурсної волатильності у східних регіонах має базуватись на глибоких структурних реформах промислової економіки і перехід до нової моделі її зростання з індикаторами розвитку людського капіталу – формування ініціативних, інноваційних трудових ресурсів оптимальної професійно-вікової структури у достатній кількості. Слід також підкреслити, що структурні реформи мають надати імпульс для залучення іноземних інвестицій, як перевагу повернення громадян в межі національного кордону.

Завданням стратегії стає інтеграція, економічне стимулювання, інформаційно-комунікаційне забезпечення, що відіграє важливу роль у побудові якісних демографічних прогнозів та формування сигналів для демовітворювальної політики, яка безпосередньо вплине на розвиток регіонального ринку праці.

Висновки. У статті обґрунтовано наявну трудоресурсну волатильність у східних регіонах України за демографічним індикатором, що виражено у низькому рівні формування та відтворення населення за кількісною складовою. Дослідження ринку праці на регіональному рівні підтвердило необхідність пошуку державних заходів щодо забезпечення належних темпів та обсягів трудового ресурсу України з його кількісними характеристиками задля формування передумов національного економічного розвитку у післявоєнний період.

Підкреслено, що регіональний розвиток ринку праці, як територіально-просторова цілісність, стає домінуючим фактором розвитку національного ринку праці України в умовах трудоресурсної волатильності, оскільки визначає сукупність соціальних та економічних явищ, що обумовлюють регіональний розвиток економіки.

Запропоновано концепцію інклюзивного розвитку регіонів України, що першочергово, передбачає досягнення високого рівня зайнятості населення, здатного забезпечити економічну, соціальну та територіальну єдність. Даний підхід розширює моделі регіонального економічного зростання, тим самим привертає увагу до трудового ресурсу, як чинника регіонального розвитку в широкому розумінні.

Для післявоєнного становлення ринку праці України, в умовах трудоворесурсної волатильності ринку праці, інклюзивний підхід є найбільш прийнятним, оскільки покликаний забезпечувати справедливі можливості для усіх суб'єктів регіонального ринку праці.

Побудова концепту інклюзивного розвитку регіонів України передбачає детальний аналіз ресурсного забезпечення (природні, матеріальні, фінансові, технічні, інноваційні, освітні, трудові, інформаційні, організаційні) регіону, як у реальному часі так і на середньострокову перспективу. Отже, першочерговим завданням держави при побудові системи інклюзивного зростання регіонів у Україні у післявоєнний час стає прогнозне ресурсне обґрунтування, яке характерно якісними даними щодо балансу й джерел формування регіонального (локального) ресурсного потенціалу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Грیشнова О. А. Людський капітал: Формування в системі освіти і професійної підготовки. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. 254 с.

2. Калініна С.П., Міщенко С.О., Кушнарєнко О.П., Савченко Е.О. Регулювання ринку праці промислового регіону в умовах трудоворесурсної волатильності: концептуальний дискурс. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 208 с.

3. Клименко А.О. Економічний механізм ефективного використання трудового потенціалу: сутність та основні функції. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2000. Вип. 9. С. 144—148.

4. Ришняк Н. М. Теоретичний аналіз ринку праці як складової економічної системи. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_69 (дата звернення: 25.06.2020).

5. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.